

Дневник

(од марта до маја 1942)

Први ударни батаљон Никшићког НОП одреда формиран је у Горњем Пољу 13 марта 1942 године и у саставу је имао само двије чете. Забиљешке у дневнику од дана формирања батаљона па до 6 априла унесене су према подацима које ми је дао друг Јагош Контић, замјеник политичког комесара II чете, пошто сам ја примио дужност политичког комесара овог батаљона тек 6 априла 1942 године.

13 марта 1942 године

Наш батаљон је, око 18 часова, из Горњег Поља преко Милочана и Кусида пошао у правцу Трубјеле, Рудинско-трепачке општине. Киша је падала. Путовало се ноћу и ништа се није видјело. Иако је пут био дуг свега 18 км., али због кише и невијелице, на мјесто опредјељења батаљон је стигао око три сата изјутра слиједећег дана. Људство се на маршу држало добро и дисциплина је задовољавала.

14 марта 1942 године

На Трубјели људство батаљона је логоровало у жељезничкој станици. Батаљон је имао задатак да у току ноћи 14—15 марта ликвидира истакнуте петоколонаше у овој општини. У току ноћи ликвидирано је седам петоколонаша. Акција је дјелимично успјела, јер су извјесни народни непријатељи успјели да се спасу бјекством. У току извођења ове акције борци су се држали добро.

16 марта 1942 године

Одржан је велики народни збор становништва Рудинско-трепачке општине, коме су присуствовали и борци нашег батаљона, који су на збор дошли у строју са пјесмом. Говорили су претставници Партије и војске. Објашњавали значај борбе противу фашистичких окупатора и домаћих издајника. Читав збор је протекао у знаку манифестације јединства народа и његове војске — партизана.

17 марта 1942 године

Са Трубјеле батаљон се вратио у Кусиде, Општина кочанска, гдје је требало да присуствује збору који је тамо био заказан, али с обзиром на положај навећег броја села ове Општине и рад непријатељских елемената који су дјеловали по инструкцијама непријатеља, збор није био добро посјећен, а и они који су дошли били су замишљени и нијесу показивали неког нарочитог одушевљења, нити за партизане нити за излагање говорника.

18 марта 1942 године

Из Кусида се батаљон пребацио прије зоре у Милочане, са задатком да присуствује збору на којему је требало да присуствује народ из овога села као и из Заврха, Стуба и Кочана. На овом збору је борбено расположење народа било на висини. Људи су видно манифестовали своју приврженост борби и своју љубав према борбеним јединицама. Предвече батаљон је наставио пут за Горње Поље, гдје га је са овацијама дочекала маса народа из Требјешке општине, која је била дошла на збор, који је започео одмах по доласку батаљона.

19 марта 1942 године

Из Горњег Поља батаљон је наставио пут за Луково гдје је стигао у 12 часова и присуствовао збору народа из Општине луковске, на којему су говорници као и на претходном истицали потребу мобилизације свих народних снага у борби против поробљивача наше земље и свих оних који им на ма какав начин служе. И овај збор је био још један доказ више да је народ спреман да се несебично бори за своју слободу.

20 марта 1942 године

Са Лукова је настављен пут за Бршно и послѣ два и по сата марша батаљон је био на мјесту опредјељења. Овдје је у његов састав ушла и III чета која је била још 6 марта формирана у Жупи, ради одласка у Васојевиће да се бори против пете колоне — четника.

22 марта 1942 године

Батаљон логорује на Бршну и врши извиђање непријатеља у правцу Озринића, који су се масовно и отворено ставили у службу окупатора и најавили рат партизанима.

24 марта 1942 године

У току ноћи предузета је акција на чишћењу пете колоне у Озринићима, која није успјела због тога што се један дио људства у батаљону држао прилично неодлучно. У току ове борбе батаљон је имао шест рањених.

26 марта 1942 године

Први вод I чете и један вод II чете у саму зору непримијено су се спустили до изнад самог села Озринића и отворили ватру на непријатеља. Борба се развила са фашистичким скутоношама-четницима. У 12 сати четницима су Италијани послали четири тенка у помоћ. Наши борци били су стално тучени митраљеском ватром из непријатељских тенкова, а италијанска артиљерија са Требјесе и Бедема, не штедећи артиљериске гранате, гађала је наше положаје. У 14 часова уведена је у борбу и главнина батаљона. Смјелим налетом наши борци су принудили тенкове да се повлаче за Никшић. Исто тако били су принуђени четници да напусте озринићке куће у којима су се били ушанчили. До ноћи и последњи непријатељски остаци били су одбачени преко Грачанице. У току ноћи извршена је конфискација имовине неких изразитих издајника. У току ове борбе батаљон је имао два мртва и 26 рањених. У борби су погинули из I чете Радовић Драго из Никшића и из II чете Матијашевић Коста, из Ораха — Луково, који је био смртно рањен и нешто касније умро. Из I чете рањени су Булајић Симо — Грахово, Копривица Зарија, Симо и Шпиро, Кнежевић Војин и Килибарда Тодор, из Бањана, Буљановић Баро, Кисић Димитрије и Мариновић Блажо из Требјешке општине, Лалатовић Љубо из Пјешиваца, Ђоковић Данило из Луковске општине. Из II чете Килибарда Вукашин и Копривица Никола из Бањана, Даковић Јошан и Кривокапић Илија из Грахова, Чановић Вуко из Требјешке општине и Перуновић Драгутин из Пјешиваца. Из III чете — Канкараш Лазар из Голије, Николић Бајо из Милочана, Радуловић Мирко, Мусић Драгутин и Кнежевић Радуге из Луковске општине, Перовић Гојко из Грахова, Алексић Митар и Васиљевић Милан из Бањана, и Милетић Радван из Требјешке општине. Непријатељске снаге — четници имали су око 300 насружаних војника са доста муниције, потпомогнути са четири непријатељска тенка и артиљеријом из Никшића. Непријатељ је у овој борби имао према процјени око 180 мртвих и рањених. Наши борци су морали да освајају кућу по кућу. Треба забиљежити и оне другове који су се нарочито истакли у овој борби, као што су: Јошан Даковић, командир II чете, сељак из Граховца, Бајо Николић, командир III чете, сељак из Милочана, Јошо Ковачевић, водник I чете, сељак из Грахова и Милољка Павићевић, борац I чете, сељанка из Мокре Њиве код Никшића.

28 марта 1942 године

Батаљон је добио задатак да у току ноћи изврши паљевину села Озринића као чврстог непријатељског упоришта. Након извршења овог задатка повукао се у правцу Лаза.

29 марта 1942 године

Са Лаза је батаљон даље наставио преко Лукова за Горње Поље, гдје се одморио неколико дана, а затим добио нови задатак.

4 априла 1942 године

Батаљон је добио наређење од Штаба одреда да посједне положај Уздомир — Глибавац — Драгова Лука и да на том правцу онемогући сваки покушај непријатеља да се пробије на слободну територију. Посиједање положаја извршено је према постављеном задатку у реду.

6 априла 1942 године

Данас сам стигао у Штаб I ударног батаљона Никшићког НОП одреда и примио дужност политкомесара. Батаљон је распоређен на положајима око Никшића, а Штаб је смјештен на домаку града у кући Максимовића, која се налази одмах код моста преко Зете, који повезује комунакацију која иде од Никшића преко Мокре Њиве испод Брезовика за Горње Поље. С обзиром да је данас година дана од када је наша земља нападнута, по чему су биле још раније припремљене, а данас се одржавају конференције на којима се говори борцима како је могла за свега неколико дана да подлегне ударцима фашистичких освајача стара Југославија, као и о значају данашње борбе коју воде народи Југославије под руководством наше Партије. У току ноћи присуствовао сам конференцији сељака у Глибавцу, која је трајала око три часа, а на њој је присуствовало око 200 људи — говорило је шест другова-ца. У име омладине нашег батаљона говорила је омладинка, иначе борац у батаљону Драшковић. Ја сам говорио о срамној капитулацији старе Југославије и о сигурном успјеху наше ослободилачке борбе. Приметио сам међу присутнима, иако свега неколико њих, који су врло хладнокрвно примали моју причу, или боље да кажем нијесу јој поклањали никакву пажњу и имао сам утисак да би ми на крају свега најрадије рекли — да заиста имам лијепе жеље. Но и поред овога, огромна већина присутних, иако је становала непосредно под ударцима непријатељске артиљерије, била је искрено одана народној борби.

7 априла 1942 године

Прије подне сам свршавао неке текуће послове у Штабу батаљона, а послје подне смо одржали састанак Штапске партиске ћелије, на којему смо прорађивали текући партиски материјал и продискутовали извјесна питања, међу којима и то како да извршимо преформирање чета у вези са попуном коју смо требали да добијемо.

8 априла 1942 године

Одржали смо састанак партиског бироа у батаљону на којему смо расправљали извјесна текућа питања из рада парти-

ских организација по четама, дотакли се извјесних слабости и донијели закључак да се на свим партиским састанцима и четним конференцијама стално подвлачи значај будности, јер су наше јединице биле тако дислоциране да је непријатељ и нашу малу небудност могао без неких тешкоћа да искористи и да нам нанесе тешке губитке. Послије подне сам ишао у Горње Поље ради примања нових бораца — ударника за попуну батаљона.

9 априла 1942 године

Вршили смо попуну новим људством као и још неке друге промјене, или боље рећи наново смо формирали II и III чету, одржали борцима час о задацима који се постављају пред припаднике партизанске војске, какви треба нарочито да буду они који припадају ударним јединицама и носе часно звање ударника.

10 априла 1942 године

Изјутра смо у Глибавцу (овдје је била смјештена наша I чета) извршили њену попуну и одржали политички час, на којему је говорено о истим питањима као и јуче код II и III чете. На крају часа борцима је прочитана пресуда, коју је Штаб одреда изрекао политичком комесару и издајнику Тадији Тадићу и још неким његовим помагачима. Извршио сам обилазак стража на сектору Глибавац—Рубежи. Овдје се човјек мора врло пажљиво провлачити ако жели да обиђе све наше осматраче, иначе ако га примјети непријатељ, онда га закупи артиљерском ватром са Требјешке Главице, па му и за читав сат не да мрднути са по једног мјеста, а нијесу далеко ни непријатељска митраљеска гнијезда. Предвече нас је у Штабу обишао командант одреда. Пошто се смркло, у Штабу батаљона одржали смо састанак командира и политичких комесара чета, на којему смо расправљали о неким текућим питањима, а нарочито је подвлачен значај редовног политичког рада у четама, дисциплина и будност.

11 априла 1942 године

Прије подне сам присуствовао одржавању политичких часова код II и III чете. Послије подне смо одржали партиски теоретски састанак наше Штапске ћелије. Послије вечере писао сам извјештај за Штаб одреда. У току дана непријатељ нас није узнемиравао, свега је опалио неколико метака из пушкомитраљеза.

12 априла 1942 године

Данас нам је дошао у обилазак друг Вељко, делегат Врховног штаба. Прије подне је обилазио II и III чету, а послије подне присуствовао састанку партиског бироа батаљона.

13 априла 1942 године

Са политичким комесаром Штаба одреда био сам код II и III чете; овом приликом је Р. З. борцима ударницима одржао предавање о развоју политичке ситуације и значају борбе коју воде наши народи за своје ослобођење. Послије подне одржали смо састанак са политичким комесарима чета, на коме смо расправљали о извјесним слабостима у политичком раду, као и о задацима који се у овом моменту постављају пред све политичке раднике. О неким новим моментима који су настали у војној ситуацији, нарочито код нас у Црној Гори, Штаб је обавијестио све команде чета. У току ноћи сам извршио обавезу и написао чланак за омладинске зидне новине „Политичка ситуација у свијету“. Овај чланак је требало да буде по могућности што краћи, а има маса тако значајних догађаја и питања, која се не могу казати јеном или са двије реченице, па мука жива како да се усклади и питање да чланак буде што краћи и да опет обухвати значајније моменте и да буде довољно јасан људима.

14 априла 1942 године

Ето јутрос морам ја, да куцам чланак који сам синоћ писао за омладинске зидне новине, јер нема ко други. Око подне обишао сам наш вод у Брезовачким Главицама, а послије подне са другом Димитријем обављао неке текуће послове у Штабу.

15 априла 1942 године

Пошто нам је сједиште II и III чете у непосредној близини, то ми из Штаба врло често присуствујемо како војничким тако и политичким часовима и вјежбама. Ето ја опет данас код њих сам присуствовао политичком часу. Имам утисак да се предавачи боре да што боље обраде питања о којима говоре, али ако на часу присуствује неко за кога они вјерују да више зна од њих, онда им то смета. Послије подне сам саслушавао због неких грешака Р. М. и Б. П. Написали смо и војни извјештај за команданта одреда.

16 априла 1942 године

У Кочанској ударној чети дошло је до неких размирица. Можда је у питању нетактичност оних из команде чете, а није искључено да је то прст непријатеља, па ја морам по наређењу Штаба одреда да водим истрагу. Поред осталих код мене је био и командир чете друг Божо, који је подофицир старе југословенске војске. Добија се утисак да је врло поштен човјек и одан борби, само прилично крут и нетактичан у односу према појединцима. Исто тако вршио сам саслушање по случају М. Тодор, као и по случају В. Кас. У току ноћи држали смо састанак партиске ћелије Штаба, који се развлачио и тек се завршио 17 априла у 1 час по поноћи.

17 априла 1942 година

Данас сам обишао наше положаје Брезовачки Мост, Рубежи и Шћепан До и вратио се тек увече у 21 час. Иако свуда на овом терену постоје сеоски путеви и постопице чим се изађе из села Глибавца по дану мора човјек да вијуга, користећи сваки већи камен, грм, грабово и јасеново шибље и све остало што може да користи као извјестан заклон од опасних непријатељских осматрача, јер, они, чим примијете макар и стоку, запараде артиљеријом и ко не зна, рекао би да се води читава битка. Овакво кретање одузима човјеку вријеме и замара га, али не смијемо себи дозволити несмотреност, јер би то могло да кошта неког главе, а за то данас не би било никаквог оправдања.

18 априла 1942 године

Код мене је био секретар кочанског општинског Народно-ослободилачког одбора друг Р. М. и политички комесар Кочанске ударне чете друг Н. Ђ. Дуго смо дискутовали како да Народно-ослободилачки одбор боље организује снабдијевање животним намирницама наш батаљон, јер је исхрана борцима била врло слаба и оскудна. Исто тако расправљали смо како да партиска организација са терена помогне сређивању стања код Кочанске ударне чете, која се налази на врло осјетљивом правцу и свака небудност или несигурност која би долазила са те стране, уносила би нелагодност код људства у нашем батаљону, јер се наше десно крило повезује са њима непосредно на жељезничкој прузи, те ако не би они држали чврсто своје положаје, а нарочито оне у близини пруге, непријатељ би могао брзо да нас на десном боку угрози.

19 априла 1942 године

Састанак батаљонског партиског бироа трајао је преко четири сата. Командант и ја извршили смо смотру бораца II и III чете по питању чистоће тијела и одијела, а последије овога писали извјештај Штабу одреда.

20 априла 1942 године

Извјесни непријатељски елементи из Мокре Њиве и Заврха нешто шурују са Никшићем. Пронесе разне алармантне вијести које стварају забринутост код људи, а није искључено да се повезују са неким у Бањанима. У овом непријатељском раду нарочито се истиче Ђорђе Поповић из Заврха.

21 априла 1942 године

И данас смо наставили истрагу над групом из Мокре Њиве. Послије подне присуствовао сам партиском теоретском сатанку, тако да сам тек пошто је мркло морао при слабој свјетлости лампе, која је често жмиркала, довршити неке текуће послове. Но

и кад не бих имао што да пишем, ситуација налаже да се мора бити на опрезу. Непријатељ стално околу нешто снује. Упорно настоји да успостави добре везе на слободној територији.

22 априла 1942 године

Завршена је истрага над Поповићем. Војни суд рекао је своју ријеч и пресуда је одмах послје подне извршена, а послје смо командант Димитрије и ја пошли у обилазак опоравилишта, гдје су били смјештени болесни борци. Данас је посљедњи дан кад треба да завршим чланак за лист који издаје наш батаљон и ја то морам урадити како знам и умијем, макар не спавао читаву ноћ. Нема смисла да ме другови одговорни за уређивање листа потсећају на обавезу коју сам прихватио, јер наш лист „Ударник“ треба да изађе како је већ одлучено.

23 априла 1942 године

Око 6,20 часова изјутра стиже извјештај да је десет италијанских тенкова прешло преко Вукова Моста у правцу Крупца. Тамо их сигурно неће пустити даље Кочанска ударна чета, а имају zgodних мјеста да им направе засједу. О овоме смо обавијестили све команде чета и наредили им да буду стално у стројој приправности. Овај испад непријатељских тенкова није тек онако. Мора да траже наше слабе тачке, пробају нашу будност и приправност, а поред овога сигурно својим испадом настоје да поткријепе паничне вијести, које доносе поједини разбијачи, како ће ових дана Италијани са јаким снагама напасти на наше положаје.

24 априла 1942 године

Написао сам опширан извјештај Штабу одреда о политичком раду. Послје подне одржали смо партиски састанак бироа, на којему смо продискутовали питање припрема Првомајске прославе.

25 априла 1942 године

Био сам у обиласку I чете у Глибавцу, а по повратку одржали смо краће партиске састанке Штапске ћелије и батаљонског бироа по питању партиског и политичког рада у батаљону. Морамо стално преко партиских састанака и четних конференција као и преко конференција са народом, да разобличавамо све дрскију непријатељску пропаганду, да се упорно боримо противу капитулантства које се могло пажљиво запазити и код једног врло малог броја људи у батаљону.

26 априла 1942 године

Данас је био у обиласку нашег батаљона командант одреда друг Сава. Испред ноћи сам пошао у Горње Поље и присуствовао састанку партиског актива, на којему је прорађивано писмо ЦК

КПЈ од 12 ов. мј. упућено свим комунистима Црне Горе. Поред осталих другова, састанку је присуствовао и друг Ђилас. Пошто је састанак завршен, у току ноћи сам се вратио у сједиште Штаба батаљона.

27 априла 1942 године

Јутрос сам присуствовао извођењу обуке на бацачу код II и III чете. Стално живим у страху да ће нас упропастити артиљерија из Никшића, јер не треба него само један погодак у школу у Заврху, па би била брука. Послије подне спремио сам предавање „Како је постала Југославија (стара)“. У току дана није било никаквих промјена на положају који држи наш батаљон.

28 априла 1942 године

Према неким извјештајима у Никшић су стигле неке нове окупаторске јединице. Осматрачи I чете тврде да се сада види много више шатора на Рудом Пољу него што је то било неколико дана раније. Данас сам одржао спремљено предавање „Како је постала Југославија“ са дискусијом. Присуствовало је људство из II и III чете, наравно они који нијесу били на обезбјеђењу положаја — њих преко седамдесет. Код I чете ово предавање одржао је мој замјеник друг В. Ш. Тамо је било у могућности, како ми рече, предавању да присуствује око 65 бораца.

29 априла 1942 године

Стално смо у ишчекивању неких озбиљнијих догађаја, али на нашем сектору још ништа нарочито. Покоја артиљериска граната обично падне позади наших положаја, без неке штете; на правцу положаја које држи наша I чета шемлуче они из бункера на Требјеси тешким митраљезима. Ово стално ишчекивање не дозвољава нам да се одвојимо од батаљона ни за краће вријеме, или у обилазак чета и њихових положаја и присуствовање разним састанцима, којих такође има сваки дан, или ако је човјек остао у сједишту Штаба батаљона, ту опет читаво вријеме има да буде. Послије вечере одржали смо састанак по питању припрема Првомајске прославе. Дуго смо дискутовали како и на који начин, без неког великог утрошка муниције да „честитамо“ празник Првог маја окупатору. Било је више предлога, као на примјер: привући се до бункера на Дулу, или од правца Глибавца па доље на правцу према Пивари, или спустити се у Драгову Луку и доље према Рудом Пољу и извести неку акцију, али ни један од предлагача није могао сигурније да каже нешто о изгледу за успјех. Јест, може се доћи до близу бункера на Дуло, или се спустити до Глибавца, па доље у поље, или не знам опет из Драгове Луке па према Рудом Пољу, али се мора те још како водити и о томе рачуна колико ћемо штете нанијети непријатељу и да ли ћемо ми и колико имати губитака. Али читаво ово нагађање:

може бити ово, биће оно, прекратио је друг Димитрије, својим предлогом да он у заједници са друговима из команде I чете организује да се у саму зору 1 маја, са најпогоднијег правца пошаљу неколико мина из бацача на логор у Рудом Пољу. Мора бити резултата и док се непријатељ снађе и почне са уобичајеном артиљерском и митраљеском ватром, наши ће успјети да стигну до унапријед пронађеног сигурног заклона, којих има више на овом терену. Уочи 1 маја поред осталих ватри које ће бити на свим истакнутим брдима око Никшића, наше обезбјеђење на врху Уздомира запалиће велику ватру у виду петокраке. Биће сигурно пуцњаве из Никшића. Али ништа, тамо наши имају сигурне заклоне од артиљерије. Поред свега овога наш је задатак, на име људства нашег батаљона, да дјелује да што већи број становника са нашег сектора присуствује прослави која ће се одржати у Горњем Пољу. Наиме, на најпогоднијем мјесту негде у околини, јер би непаметно било још одмах непосредно одређивати и само мјесто на коме ће се одржати читава прослава.

30 априла 1942 године

Одржао сам састанак са политичким комесарима I и III чете и детаљно продискутовали питање како боље прорађивати материјале на четним конференцијама и више их користити него до сада. Данас сам опет обишао опоравилиште и школу у Заврху. Код наше II и III чете у погледу чистоће није баш све у реду, па сам на ове ствари указао политичким комесарима. Примили смо тешки митраљез, који ћемо додијелити III чети. Издали смо строга наређења четама у погледу приправности и изрично забранили свако трошење муниције без нарочите потребе. Па и поред овога наше обезбјеђење на Уздомиру, чим је потпалило ватру пошто се смркло, дали су се у шемлук као да нам фабрике лиферију муницију. На сваком састанку и конференцији као и путем наређења указује се на потребу чувања муниције, јер ми до ње једино можемо доћи, ако је отмемо од непријатеља. Мораћемо ову ствар да испитамо. Чим се ватра мало разгорела на Уздомиру, из Никшића је почела да туче Врх артиљерија. Добијао се утисак као да желе да је утуле гранатама, али иако неки италијанске артиљерце хвале као добре нишанције, они нијесу постигли никакав успјех, једино што су потрошили близу 30 граната, а наши су им се иза заклона ругали, навикнути свакодневно на њихову бубњаву.

1 мај 1942 године

Прије рата у старој Југославији данашњи празник су наша Партија и радни људи прослављали у знаку борбе за учвршћење својих редова, мобилизацију нових бораца и најширу активизацију радника и сѐљака и уопште свих напредних људи за борбу против капиталистичке пљачке, а за народне слободе и демокра-

тију. Масовно су радни људи излазили у оном најљепшем што су имали на градске улице и тргове, а сва наша села већ су уочи Првог маја отворено стављала до знања властодршцима да су они дио радног народа и да је њихова судбина, наиме судбина радних људи са села чврсто повезана са судбином радних људи у граду. Радни сељаци инспирисани од партиских организација, које су тамо дјеловале, уочи Првог маја окитили би сва црногорска брда великим ваџрама, тако да се добијао утисак као да се стотине звијезда даница спустило на наша брда и планине и да својим сјајем упозоравају и оне који то не би хтјели да знају да наступа велики празник радног човјека. Данашњи дан био је сав у знаку црвених марамица, црвених цвјетова, пркосних пјесама, манифестација и излета, на којима се наравно говорило о значају борбе радних људи за своја права. Иако се полиција упињала из петних жила да то онемогући, али наши људи су јој увијек знали доскочити, она би тек касније оно што се није дешавало на њихове очи, за по нешто сазнала и остајало јој је једино да се љути и да се свети хапшењима појединаца. А данас у рату наша Партија и сви наши родољубиви људи славе данашњи празник, настојећи да нанесу што више жртава непријатељу у људству и материјалу, да омасове своје редове и што више разгоре ватру Народноослободилачке борбе. А ми који држимо положај, слаavimo данашњи празник захваљујући конфигурацији терена, прилично скучено. Наши истурени дјелови и данас су сваки на свом мјесту као и сваки други дан, с том разликом што данас још више морају да отворе очи и будније да мотре на сваки покрет непријатеља. Добро је што је облак и повремено киша, тако да авиони неће сметати. Вјерујући да се народ креће комуникацијом Никшић—Мост на Зети—Горње Поље, непријатељ је негдје око 11 часова почео да туче тешком артиљеријом дио ове комуникације, испод Брезовика и једна од ових граната је погодила међу једну групу нових бораца, који су ишли као попуна нашем батаљону, тако да је било мртвих и рањених. Био сам код II и III чете и у опоравилишту честитао друговима празник, а увече присуствовао једној скромној приредби у Брезовику, коју су припремили другови из нашег батаљона. Димитрије се вратио доста касно. Он је задовољан са акцијом и вјерује да је морало бити више жртава. Каже, кад је пала у логор прва мина, онда је настала трка и бјеганија из шатора. Посматрао је двогледом, али није могао довољно јасно да види, јер је била тек блијеска од зоре, али оно што је видио изгледало му је као кад миши бјеже из запаљене куће.

2 мај 1942 године

Одржали смо практични партиски састанак, на којему смо прорадили отворено писмо ЦК КПЈ од 12 априла 1942 године. По-

слије ручка сам написао за Штаб одреда десетодневни извјештај о политичком раду у батаљону. Увече смо одржали проширени састанак, на којему је друг В. Ш. реферисао по националном питању.

3 мај 1942 године

Око десет часова пошао сам у Горње Поље по позиву друга Милутина, гдје сам остао скоро читав дан. Радило се о саслушању по питању штампарије и неким другим стварицама из батаљона. Читаво вријеме био је присутан и „Сераглија“. Понаша се прилично неуобичајено.

4 мај 1942 године

Према једној причи из града непријатељ је у зору Првог маја у Рудом Пољу имао близу 30 мртвих и рањених. Од 9—13 часова присуствовао сам код III чете њиховом четном састанку, гдје се расправљало о задацима и раду јединица, питање дисциплине, као и указивало на неке слабости појединих бораца. Има људи који не могу довољно правилно да схвате часове егзирцира, које готово редовно изводи командир Раде са оним људством које му се налази на лицу у чети. Од 14 па негдје до око 18 часова, одржали смо састанак батаљонског партиског бироа.

5 мај 1942 године

Није још ни било свануло када је непријатељ из Никшића кренуо у напад на наш положај II чете преко моста на Дуло, у правцу нашег истуреног положаја у Мокрој Њиви и од пиране па према самом подножју Уздомира. Зачестала артиљерија, а у 4,25 часова добили смо и званично путем курира, да су јаке непријатељске снаге напале наше положаје. Наређено је према ранијем распореду да III чета одмах посједне положај и да се својим лијевим крилом везује за десно крило наше II чете, а својим десним крилом да се преко пруге повезује са Кочанском ударном четом. Они дјелови треба бочно да дјелују на непријатеља који наступа уз Уздомир. Овдје могу нарочито корисно да употрејебе тешки митраљез. Димитрије и ја упутили смо се право горе на врх Уздомира, јер је то била кота коју треба најупорније бранити. Кад смо стигли горе у 5 часова, тамо су већ почели да пристижу још неки дугови из II чете, тако да се на врху прикупило нешто од 20—25 бораца. Наш вод који је био тамо на обезбјеђењу, највише ако је бројио око 15 бораца. Непријатељ је наступао од истока, југа и југозапада. Артиљерија, минобацачи и тешки митраљежи стално су засипали ватром читав Уздомир, а нарочито његов врх. Пошто су избацили наше истурено одјељење, које је било на стражи према бункерима на Дулу и потиснули дјелове наше II чете према средини села Мокре Њиве, непријатељ је усмјерио све своје снаге у правцу врха Уздомира. Наступао је у

колонама и његова јачина је била сигурно бар три батаљона. Наши борци су одбијали непријатељске нападе. Често се мијешали са њима. Свуда су експлодирале гранате, мине, бомбе, а ватра из аутоматског оружја и пушака, пљуштала је као јесења киша. Просто је читаво брдо горело. Једва су људи на неколико метара могли да распознају један другог, јер је све било обавијено димом. Око шест часова ранио се Димитрије и пошао на прихватни положај. Стално смо слушали појединачне гласове италијанских официра, који су гонили своје војнике „аванти“, „аванти“. Артиљерија и минобацачи су тукли подножје Уздомира, вјероватно да не би могли Италијани отступати. Врло често је долазило до борбе прса у прса. Наши борци су били врло дисциплиновани и храбри, иако је непријатељ све више сужавао око нас обруч и све мање наде постојало да ћемо моћи да се уредно повучемо. Они су врло хладнокрвно чекали наређење и настављали да се пожртвовано боре. Што је био ближе врху, то је непријатељ нападао све војник до војника, а одмах непосредно иза оних првих ишли су други и тако неколико редова. Стално у нашој непосредној близини падају гранате и мине, засипа нас земља и ситно камење које оне дижу. Често обилазим људе и морам да осматрам да се непријатељ не споји и да ми не останемо у обручу, а често као и сваки други пуцам. Не осјећамо ефикасност дјејства митраљеза III чете, са којима су они требали бочно да засипају ватром непријатеља. Око 7 часова још је постојала могућност да се извучемо и углавном спасемо све оне људе који нијесу погинули. И ми користимо ову могућност за постепено извлачење на правцу према Кулини. Кад смо се коначно ослободили опасности непријатељског опкољавања, све људство које се ту налазило, јер их је било нешто из III чете, ставио сам под руководство командира II чете. У овој борби је наш батаљон имао четири мртва борца. У борби на врху Уздомира са нама је био и Милан Нерић, народноослободилачки одборник из Брезовика, који је самоиницијативно дошао да учествује у борби, храбро се борио и погинуо. Погинули су борци Богдан Мркајић, Ново Маројевић, Бошко Божовић и Крсто Мумовић. Поред ових имали смо још на читавом сектору гдје се борба водила 18 рањених. Непријатељ је имао сигурно преко 135 мртвих и рањених. У борби смо заплијенили један пушкомитраљез, 4 пушке, 12 ручних бомби, један револвер и једно ћебе. Погинуле другове нијесмо могли изнијети, а сви рањени су спасени.

У току борбе нарочито су се истицали својом храброшћу Вукосава Драшковић, Петар Абрамовић, политички комесар II чете, Пуниша Зајовић, Милутин Букановић, Милан Нерић и други. Око 8,30 часова послао сам извјештај о развоју борбе Штабу одреда, а нешто касније око 9,30 часова, на позив друга Димитрије, пошао сам к њему позади нашег новог положаја, да се спо-

разумијемо шта даље да радимо. На састанку смо се сложили да људство повучемо мало унатраг на бољи и подеснији положај, с обзиром да су људи били страшно заморени и гладни, а положај који смо били раније посјели био је прилично незгодан. Наиме, непријатељ је могао да га лако туче и да нам нанесе теже губитке. Око подне послали смо детаљан извјештај Штабу одреда. У 16 часова добили смо по мало хљеба и меса за ручак, а у 17 часова били су код нас у обилазак положаја другови Оровић, Рогановић и Н. Букановић. Непријатељ се не креће даље од врха Уздомира, али се примјећује да тамо одмах нешто ради. У 21,30 часова пошто смо оставили мртву стражу у јачини од 24 борца, са осталим људством спустили смо се у Милочане. Ноћ је била прилично мрачна и док смо сашли у село, оставили смо скоро два сата. За вечеру су људи добили по мало хљеба. На сектору наше 1 чете није било неких тежих борби, али због новонастале ситуације, они ће неминовно морати да се повуку из Глибавца још у току ноћи.

6 мај 1942 године

У два часа опет је посједнут положај, а у 5 часова био је у обиласку положаја друг Буро Рогановић. Непријатељски авиони стално лете изнад нас — извиђају положаје. Артиљерија из Никшића туче Закрупље, Стубу, Милочане, Брезовик, Глибавац, а по неку гранату пошаље у правцу Горњег Поља. Кочане поред артиљерије туку и бадачима и на тај начин успјели су да запале више кућа. У 12 часова сам послао извјештај Штабу одреда о ситуацији на положају. Око 14 часова људство је добило доста добар ручак, наиме по комад меса и хљеба. Пошто смо оставили обезбјеђење, око 20 часова смо се повукли са положаја у Милочане ради одмора. Борци су добили вечеру, али је хљеб био грк, тако да га пола људства није јело. У јучерашњој борби тешки митраљез заправо није опалио ни један метак, из простог разлога јер је био неисправан. Митраљесци нијесу могли да га наговоре да он на свој начин загусла. О чему се заправо радило? Један бандит из чете, нажалост омладинац Турчиновић, који је нешто касније, исте ноћи, изгледа, побјегао у Никшић, приликом извођења обуке састављања и растављања тешког митраљеза, 4 овог мјесеца увече, искористио је недовољну будност осталих и украо опругу, тако да је митраљез био потпуно онеспособљен за борбу сљедећег дана.

(Наставиће се)

Саво К. Брквић